

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏՈՒՆ

Րիստոսի հրաշափառ Ս. Հարության տոնի առթիվ, Ամենայն Հայոց Հայրապետ Նորին Ս. Օծուրյուն Տ. Տ. Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի անունից «Էջմիածին» ամսագիրը ստագինս շնորհավորում է և՛ Մայր Հայրենիքի և՛ Սփյուռքի հավատացյալ հայ ժողովրդի ազգային-եկեղեցական մեծ տոնը, մաղթելով է՛լ ավելի հզորություն և բարգավաճում մեր Հայրենիքին և ժողովրդին, խաղաղություն՝ աշխարհին, սեր և համերաշխություն՝ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներին:

Հայաստանյայց Առաքելական Ս. եկեղեցու կամարների տակ, մի անգամ ևս բեռում է Ս. Հարության սրտառույց օրհներգը, լույսի և կյանքի մեծ ավետիսը՝ «Քրիստոս յարեալի մեռելոց», և իր աստվածային լուսավորությամբ, փրստոնեական հավատի ուրախությամբ լցնում բոլոր փրստոնյա ժողովուրդների հոգիները:

Հարության, վերածնության կենարար շունչն է փչում այս առավառ ամեն կողմ, և՛ բնության մեջ, և՛ մարդկանց սրտերում: Ս. Հարության տոնը ո՛չ միայն փրստոնեական կրոնի մեծագույն և ամենաժողովրդական տոներից մեկն է, այլ նաև բնության գարնանաբույր զարթոնքի տոնը:

Ս. Հարության տոնը ամենից առաջ մեռելոց և հարություն առնող բնության տոնն է,

երբ մեր աշխրի առաջ բացվում է գարնան գեղազարդ պատկերը, լուսանաճանչ և հրեշտակից, երբ ձմեռային մոռյալ մթությունից, սառած, փառացած մեռելությունից հետո կյանքը գարնան ջերմիկ շնչով վերածաղկում է, նորից է ծնվում, անում: Գարնանային կենարար շունչը հարություն է տալիս մեռած բնության:

Ս. Հարության տոնը, սակայն, գերազանցապես մարդկության փրկության, բարոյական, հոգևոր վերածնության տոնն է, գարնան զարթոնքի օրինակով և պատկերով: Մեր ազգային-եկեղեցական մատենագրությունը հարուստ է մեռելոց հարության և հանդերձյալ կյանքի վերաբերյալ բնությունից վերցրած պատկերներով: Հարության մեծ տոնի խորհրդի մասին Հովհան Խմաստասեր Հայրապետը (Օձնեցի) իր «Ճառ եկեղեցւոյ» գրվածքում ասում է. «Ըստ նմին օրինակի և իմ պսակաւորն և հայրապետն Ս. Գրիգոր ըստ աւերակական առակին, գյարոսին մարդկանց, բուսոց և անկոց օրինակէր ի գարուն բուսաբեր և ի դալարանալ մարդկան ի գերեզմանէ»: Անանիա Շիրակացին իր «Զատիկն Տեառն» գրվածքի մեջ, նույնպես բնությունից վերցրած պատկերով բացատրում է Ս. Հարության իրողությունը. «Ներկորդ լուսաւորն իշխանական գիշերոյ գայ բերէ յանձին գործակ Միածնի Որդւոյն Աստուծոյ, պատի, թաղի, գուշակ թաղելոյ յարութեան մեռելոց»:

Մարդկության, աշխարհի բարոյական, կրոնական վերագարքոնքը՝ հարությունը, սերտորեն կապված է մեռելների վերջին հարության հետ, ըստ Քրիստոնեական եկեղեցու հասկացողության և հաւատին: Ս. Հարության տոնը, այս իմաստով, գերազանցապես հավատի տոնն է. «Ես իսկ եմ յարութիւն և կեանք, որ հաւատայ յիս, քէպէտե մեռանի, կեցցէ» (Հովն., ԺԱ. 25):

Քրիստոսի հարության իրողությունը հիմնաւորն է Քրիստոնեական եկեղեցու կյանքի և նրա աստվածաբանության: Իրենց ականատեսի անկաշառ վկայություններն են բերում համաշխարհային պատմական այդ մեծ եղելության մասին՝ Քրիստոսի անմիջական առաքյալներն ու աշակերտները, որոնցից ամենաստույնն ու երկտասարդ Մագքաղիենն լինում է առաջին վկան հարության զարմանահրաշ դեպքին: Վախի, ցավի, հուսահատության առաջին ռոպեներից հետո, ուրախության և երկյապաժության զգացմունքով համակված, Մագքաղիենն սլանում է Քրիստոսի դաժարկ գերեզմանի մոտից դեպի վախեցած ու ցրված աշակերտների մոտ, վկա լինելու հարության մեծ եղելության, ըստ հարուցյալ Փրկչի հրահանգին, և ավետում նրանց հարուցյալ Փրկչի մասին. «Տեսի գՏէր»: Տխուր ու սարսափահար, քերահավատ աշակերտները, որոնք իրենց Վարդապետի մահվամբ հուսախաբված էին զգացել իրենց և նրա հետ գերեզման իջեցրել իրենց բոլոր հանդուգն հույսերն ու երազները, Հիսուսի հարությամբ փառաբերված, նոր շունչ ու նորոգի են ստանում և խմբովին սկսում են փարփել ու հռչակել Փրկչի հարությունը. «Արդարեւ, յարեալ Տէր»: Առաքյալների ապագա գործունեության, փարփողության ամենահանձնարար գաղափարը կազմում են Քրիստոսի մահն ու հարությունը: Հեթանոսաց մեծ առաքյալը՝ Պողոսը, հին աշխարհի մեծ կենտրոններում փարփում է հիմնականում Քրիստոսի մահն ու հարությունը: Հեթանոս աշխարհը նրան զայրույթով է լսում նախապես. «Զայրազնեալ վասն ուսուցանելոյ եռացա», որովհետեւ հարության փարփող անհասկանալի էր նրանց. «Օտարոտի իմն դից բոլի պատմիչ լինելոյ, ֆանգի գՅիսուս և զյարութիւնն անտարանեն»: Պողոս ևս հեթանոս

աշխարհին բերում է Քրիստոսի հարության ի՛ր ականատեսի վկայությունը. «Ապա երևեցաւ և ինձ», և հարուցյալ Փրկչի վրա հավատը դառնում է հիմք իր փարփողության. «Եթէ Քրիստոս չիցէ յարուցեալ, ընդունայն է փարփողիւնն մեր, ընդունայն են և հաւատքն ձեր»: Քրիստոսի հարությունը գրավական է ու երաշխիք մարդկության փրկության. «Յարիցեն մեռեալք և կանգնեցին որ իցեն ի գերեզմանի» (Եսայի):

Քրիստոսի հաղթանակը մահվան վրա, նրա ամենահաղթ հարությունը գերեզմանից, նոր էջ է բացել, նոր շարժման, նոր կյանքի սկիզբ է դրել պատմության մեջ: Հարության գաղափարը մեծ լուսարձակի նման լուսավորել է և լուսավորում է քրիստոնեյա աշխարհի կյանքի նախապարհները: Իր ժամանակին հարության գաղափարը նոր կյանք ներարկեց հին հասարակության, գերեզմանի եզրը նսսած հասարակության երակների մեջ և խորը, արմատական հեղաշրջում առաջացրեց մարդկության մտածողության, բարոյականության, իրավունքի պատմության մեջ, և փրկեց մեղքի, տգիտության, նախապաշարմունքի մեջ ապրող մարդկանց դժբախտ որդիներին:

«Քաջալերեցարո՛ւմ, զի ես յաղբեցի աշխարհի», — այսինքն մահվան, մեղքի, հեշտուն է Քրիստոսի հարազատ ծայնը այս սրբազան առավոտյան:

Քրիստոսի երկրավոր կյանքը, Բեթլեհեմի անշուք մսուրից մինչև Գողգոթայի արյունոտ բարձունքը հանդիսանում է մի սրբազան պայքար, նվիրում, հանուն աշխարհի խաղաղության, մարդկության փրկության և երջանկության, ընդդէմ խավարի ուժերի: Պայքարը Քրիստոսի և խավարի ուժերի միջև իր բարձրագույն կետին է հասնում Գողգոթայի վրա, խաչի բարձունքում: Նա լրիվ պատրաստված է այդ պայքարի համար: Եվ խաչը ուսին բարձրանում է պարտականության, զոհողության, նվիրումի Գողգոթան, իր արյունով և կյանքով մի անգամ ևս նվիրագործելու իր ուսմունքի նշմարտությունը:

Աշխարհի, մարդկության համար նա մեռնում է խաչի անարգ մահով: Առանց խաչի և խաչելության խորհրդի՝ չկա և՛ հարություն և՛ փրկություն: Քրիստոս իբրև մահապարտ

խաշվեց. «Ընդ անօրէնս համարեցա», և խաշի վրա ծագեց հարուրքան փրկարար այգը. «Որ զմեր մեղս իւրով մարմնովն վերացոյց ի խաշափայտն» (Ա. Պետր., Բ 2) և «Արար խաղաղութիւն արեամբ խաշին իւրոյ, որ ինչ յերկրի և որ ինչ ի յերկինս» (Կողոս., Ա. 20):

Նա մենակ է խաշի վրա. բովում է, որ նա լքված է բոլորից. աշխարհը ընթանում է իր սովորական հունով. երկինքը լոն է. հրեշտակների գնդեր չեն գալիս նրան փրկելու խաշի անարգ դատապարտությունից. աշակերտները, բարեկամները՝ անհովիվ ոչխարների նման ցրվել են այն ցավագին վերհուշումով, որ «Ջայլս ապրեցոյց, զինքն ոչ կարէ ապրեցոյցանել»: Խաշի վրա Քրիստոս երկնում է հարուրքան պայծառ լուսածագը. առանց Գեթսեմանիի խորհրդի, առանց Գողգոթայի չկա հարուրքուն ո՛չ Քրիստոսի համար, ո՛չ Բրիտանիայ աշխարհի համար:

Այդ ընդհանուր հուսալքման, նահանջի մեջ մի ուրիշ մահապալա ճանաչում և հայտարարում է խաշի խորհուրդը և ինքն էլ խաշի բարձունքից տեսնում է Ս. Հարության հրաշափառ առավոտը: Քրիստոսի հոգում երկնքի անսահման խաղաղությունը կա. խաշի բարձունքից, տառապանքի բարձրագույն կետին, զոհաբերության վսեմ մոմենտին, տառապանքի մեջ, տառապանքի միջոցով եղբայրանում են Աստված և մեղապարտը, որը հավատում է նրան. «Յիշեա՛ գիս, Տէ՛ր, յորժամ գաս արհայութեամբ քոյ»: «Այսօր ընդ իս իցես ի դրախտին»: Մեռնելու մոտ եղող, ավագակը Աստուծո նորդի է հայտարարվում և Քրիստոսի անշունչ գնված առաջին մեղավորը:

Գեթսեմանին, Գողգոթան, Ս. Հարությունը սերտորեն կապված են միմյանց հետ և՛ Քրիստոսի կյանքում և՛ Բրիտանիայի կյանքում: Ս. Հարության լուսապայծառ առավոտյան առաջին հանգրվանը Գեթսեմանին է, ապա Գողգոթան: Հասնելու համար Ս. Հարության ավետիքին, հարկ է անցնել Գեթսեմանիի միջով, բարձրանալ Գողգոթան: Գողգոթան նախատուն է Հարության մեծ տոնին:

«Ամենայն ինչ կատարեալ է». ամեն ինչ կատարվել է աշխարհի, մարդկության փրկության համար, և Քրիստոս խաշի վրա, անվրդով հոգով թողնում է այս աշխարհը. նրա

աստվածային դեմքի վրա փայլում է իր նպատակին հասնող մեծ մարտիրոսի հաղթական հափշտակությունը. նա զգում է, որ իր և աշխարհի մութ ուժերի, մահվան միջև վճռված է պայքարի հաջող ելքը ի նպաստ իրեն: Պատմության մեջ առաջին անգամ մահը տանուլ է տվել. «Մահուամբ զմահ կոխեաց և յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգևեաց»:

Մինչև Քրիստոս, մահվան սարսափը իշխում էր Ադամի բոլոր որդիների վրա: Մահը զարեւ շարունակ հարվածել է անխնա մարդկությանը. կյանքում անխուսափելի է մահը, բնության օրինաչափությունն է դա. «Լեցուն է մահը միշտ շար հույզերով», մտնում է ամեն դռնից և դարպասից և վրդովում կյանքի խաղաղությունը, ընտանեկան երջանկությունը: Աշխարհը՝ փոշիի հատիկ է մահվան առաջ. «Այս տարտամ ու մութ աշխարհի վրա իր գործն է կատարում նա հմտորեն». իզուր չէ, որ նա եղել է աշխարհի տերը, ամենագործը աշխարհում: Կյանքն ու մահը միասին են շրջում աշխարհի վրա. կյանքի հետքերի վրայով մահն է փայլում կրկնակոխ, «սուր գերանդին ուսին», և փնտրում է թե «զո՞վ կլանիցէ»:

Ինչպիսի՛ նակատագրական դժբախտություն կլինեւ մահը կյանքի համար, մարդկության համար, եթե չլիներ հարության սփոփարար գաղափարը, որը լուսավորում է մահվան սարսափելի և անբախանցելի գաղտնիքը: Գերեզմանը մարդկային մարմինը միայն կարող է ընկալել իր մութ ծոցում. «Հող էիր անդրէն և ի հող դարձցիս». բայց մահը իշխանություն չունի հոգու վրա. գերեզմանի մոայլ փոսից, մահվան արհաւիրքներից հետո ծագում է հարության խաղաղ առավոտը մարդու համար, ինչպես գարունը՝ ձմեռային մեռելությունից:

«Յիսուս Քրիստոս խափանեաց զմահ և լուստուր արար զկեանս և զանեղծութիւն ի ձեռն անտարանին» (Բ Տիմոթ., Ա. 10): Քրիստոս լուծեց մահվան կապանքները, շղթայեց նրան իր հզոր ձեռքով, «կապեալ զիշխանն մահածին», ցրեց գերեզմանի վրա ծանրացող սուղի, տրամաբան, վշտի ծաւը ու բանձր մառախուղը, նա տիրացավ կյանքին և պահպանեց հրեշտակ հանդիսացավ նրան: «Աստուած չէ՛ մեռելոց, այլ կենդանեաց»:

Մարդը ոչ միայն այս աշխարհի համար է ծնված, այլ նաև հավիտենականության համար: Հավիտենական կյանքն է հավիտենական մահ. ահա այսպես է ներկայանում հարության գաղափարը յուրաքանչյուր հավատացյալի առաջ, Ս. Հարության այս նորածագ առավոտյան: Ով չի հավատում այսօրվա մեծ տոնի խորհրդին, նա ֆրիստոնյա չէ, այդպիսի անհավատը կենդանի դիակ է. «Ձի քէ ոչ հաւատայցէք քե ես եմ, մեռանիցիք ի մեղս ձեր»: Հարության հավատը չի կարելի փոխարինել ոչ մի ուրիշ բանով. ոչ հույսը, ոչ բարոյականությունը, ոչ ֆրիստոնեական փիլիսոփայությունը չեն կարող հավատի տեղը բռնել: Քրիստոս հարուցյալ է «ի մեռելոց» ըստ ֆրիստոնեական հավատի իբրև «առաջին պտուղն ննջեցելոց»:

Այլևս փակ գերեզման չկա. Քրիստոսի գերեզմանի հետ բոլոր մեռյալների գերեզմանները բացվում են: Հարուցյալը կենդանություն է բաշխում բոլորին: «Արի՛, որ ննջեսդ և կանգնես՝ ի մեռելոց և լուսաւորեսցէ զքեզ Քրիստոս»:

Ս. Հարության այս շնորհաբեր առավոտը, երբ խորհրդածում ենք կյանքի և մահվան մասին, չենք կարող շտածել այն մարդկանց մասին, որոնք ուզում են նորից աշխարհը վերածել ընդհանուր, համայնակույ գերեզմանի, ցանկանում են հավերժացնել նոր մահվան իշխանությունը կյանքի վրա, մարդիկ՝ որ մի ձեռքով խաչ են հանում Քրիստոսի առաջ, մյուսով ցեխ են շաքրտում խաչին և Ս. Հարության խորհրդին: Այդ բոլորը շատ տխուր ապացույցն է անունով միայն ֆրիստոնյա մարդկանց մոտ հարության հավատի բացակայության:

Ապրում ենք ազգովին միջազգային լար-

ված ու բարդ ֆաղափական պայմաններում: Մարդկությունը այսօր ավելի քան մի որևէ ժամանակ կարիքն ունի բարոյական, հոգեվոր վերածնության: Անում և ընդլայնվում է ազատասեր ժողովուրդների շարժումը հանուն մարդկության ազատության, փրկության, երջանկության, աշխարհում խաղաղության: Ամբողջ ֆրիստոնյա մարդկությունը, այդ րվում և հավատացյալ ժողովուրդը մեծ հույսեր է կապում խաղաղության պայքարի վերջնական հաղթանակին, որովհետև խաղաղությունը ժխտումն է մահվան, չարիքի, և փառաբանումը կյանքի, հարության:

Գնալով հզորանում է խաղաղասեր ժողովուրդների, այդ րվում և ֆրիստոնյա ժողովուրդների շարժումը հանուն կյանքի: Խաղաղության համար մարտնչող ժողովուրդները հավատում են իրենց մեծ և արդար գործի հաղթանակին, որովհետև խաղաղությունը կհաղթի պատերազմին, ինչպես Քրիստոսը՝ մահվան:

Քրիստոս իր կենարար հարությանը ստեղծել է նոր կյանք մարդկանց համերաշխության և երջանկության համար:

20 երկար դարեր չեն կարողացել մահել ֆրիստոնյա, խաղաղասեր ժողովուրդների սրտից հարության հույսն ու հավատը:

Հանուն խաղաղության մղվող պայքարում ֆրիստոնեական եկեղեցիների ձայնը պետք է վնդական հնչի ի նպաստ խաղաղության, ընդդեմ պատերազմի:

Հարուցյալ Փրկիչը աշխարհին խաղաղություն է բերում, մի բան, որին ցանկանում են ժողովուրդները:

«Այսօր է զոր արար Տէր, եկայք ցնծացու՛ցուք և ուրախ եղիցու՛ք ի սմա» (Սաղմ. ՃԺԸ 24):

